

شش پیش‌بینی درباره کرونا؛ چرا آمار قربانیان ایران پایین خواهد بود؟

خلاصه آنکه کروناویروس احتمالاً خودش چیزهای زیادی را تغییر نخواهد داد. اما علامتی است که تغییراتی زیربنایی را نمایان می‌سازد.

شش پیش‌بینی درباره کرونا؛ چرا آمار قربانیان ایران پایین خواهد بود؟

March 29, 2020 [Javad Rooh](#) شروین وکیلی

زیست‌شناس و پژوهشگر اجتماعی

در دایره علم پیش‌بینی هم خطرناک‌ترین کار است و هم ضروری‌ترین کار. چون دستگاه‌های نظری با محک خوردن پیش‌بینی‌هایی که می‌کنند اعتبار و درستی‌شان را نشان می‌دهند، یا نادقیق بودن و خطاهایشان آشکار می‌شود. سرمشق نظریه‌ی سیستم‌های پیچیده و دستگاهی نظری به نام ژروان که در آن بستر پیشنهاد شده، یکی از مدل‌هایی است که برای فهم و پیش‌بینی روندهای پیرامون مان به کار می‌آید.

درباره‌ی پدیده‌ی بسیار پیچیده‌ی مثل همه‌گیر شدن کرونا اما پیش‌بینی بسیار دشوار است. چون در اینجا یک پدیده‌ی زیست‌شناختی را داریم که با روندهای فرهنگی (سنت بهداشت یا خوراک) و جریان‌های فناورانه (ترابری و پزشکی) و همچنین جبهه‌بندی‌های سیاسی و شکاف‌های اجتماعی و تبلیغات رسانه‌ای گره خورده است. یعنی، نیروهای دست‌اندرکار در آن چندان متنوع‌اند که هم بدن‌انسانها و ویروس‌هایی که برای بقا تلاش می‌کنند را در بر می‌گیرند و هم نظام‌های فرهنگی و نهادهای سیاسی‌ای که معنا می‌سازند و قدرت می‌افزایند.

با این حال، شش پیش‌بینی را می‌توان بر اساس دستگاه نظری ژروان پیشنهاد کرد:

۱) روند همه‌گیر شدن بیماری‌ها قواعدی سفت و سخت دارد که مستقل از خواست و آرزوی مردمان کار خود را خواهد کرد. پیش‌بینی‌ام آن است که حدود نیمی از جمعیت جهان طی پنج سال آینده در نهایت به این ویروس مبتلا شوند (مگر آنکه واکسنی کارآمد درست شود و در سطحی جهانی در دسترس باشد، که بعید است). بالا بودن این درصد هم به آن خاطر است که بیماری‌کشنده‌ی نیست و بیشتر حاملانش زنده می‌مانند و به عنوان ناقل یا مخزن عمل می‌کنند. آمار نشان می‌دهد که بین ۳ تا ۴ درصد مبتلایان فوت می‌کنند، که در سطح جهانی رقم چشمگیری را بر می‌سازد. یعنی این بیماری به این زودی‌ها ریشه‌کن نخواهد شد و زنجیره‌ی انتقالش هم فرو بسته نمی‌شود.

۲) ویروس‌گروه‌های سنی بالا را مورد حمله قرار می‌دهد. بنابراین، به شکلی نامتناسب در طبقه‌ی مرجع جوامع تلفات خواهیم داشت. خواه آن مرجع‌ها به خاطر سن و اندوخته‌ی تجربی‌شان حامل خرد جمعی باشند، یا مرجعیتی سیاسی-اقتصادی داشته باشند که به دنبال انباشت قدرت و ثروت در طبقات قدرت مدار جامعه پدید آمده است. یعنی، با نوعی ریزش منابع سیاسی-اقتصادی در هرم سنی، و نوعی تهی‌شدگی مرجعیت فرهنگی-مهارتی روبه‌رو خواهیم شد. شمار کشتگان در این میان خیلی بالا نیست، اما اثر روانی و اجتماعی‌اش بازخوردی مثبت بر روی خود می‌دهد و پیامدش تشدید شونده خواهد بود.

۳) بسیاری از چارچوب‌های فرهنگی و اجتماعی و بویژه ساخت‌های مذهبی متحجر-که پیشاپیش هم در اثر گسترش رسانه‌ها و بالا رفتن سطح سواد عمومی لرزان و شکننده شده بود، در برخورد با این موج همه‌گیر فرو خواهد پاشید. هرچند تلفات و وخامت کروناویروس از طاعون اروپا (قرن چهاردهم) و زلزله‌ی لیسبون (۱۷۵۵م) بسیار کمتر است، اما اثرگذاری اجتماعی‌اش همان‌الگو را خواهد داشت و با رسانه‌های عمومی و شبکه‌های اجتماعی تشدید خواهد شد.

۴) برخلاف تصور مرسوم، و درست همانطور که پیش از رسیدن بیماری به ایران پیش‌بینی کرده بودم، ایرانیان در برابر این بیماری بسیار خوب عمل کرده‌اند، و این در صورتی است که تخمین‌های آماری واقعی از گستردگی بیماری را بنگریم و اعداد ساختگی را رها کنیم. فرهنگ بهداشت فردی در جامعه‌ی ایرانی امری نهادینه شده و قیاس‌ناپذیر با بقیه‌ی نقاط دنیا است و رعایت بهداشت به شکلی که امروز در توده‌ی جمعیت ایرانی رواج دارد، احتمالاً نظیری در سایر نقاط نداشته باشد. با در نظر گرفتن شرایط کنونی، یعنی ناکارآمدی سازماندهی دولتی و نبود پشتیبانی مالی و غیاب قوانین قرنطینه، شکل کنونی مقابله با بیماری که کاملاً مردمی و خودجوش است، ستایش‌برانگیز است. طبیعی است که با فرارسیدن زمان نوروز برخی از مردم به سفر می‌روند و طبعاً بعد از تعطیلات بخشی بزرگتر به سر کارهایشان بر می‌گردند و اینها به شیوع بیماری دامن خواهند زد، اما شمار مسافران آن هم در زمان مهم‌ترین تعطیل سال حدود ۴ درصد جمعیت بوده که دور از انتظار نیست و در غیاب قواعد تنظیم‌گر بیرونی، خوب هم هست. حدسم آن است که در نهایت تلفات بیماری در ایران کمتر از باقی نقاط دنیا باشد و زودتر از باقی جاها همه‌گیری‌اش فروکش کند. رفتار مدنی و اخلاق جمعی مردم ایران هم چنان که دیدیم ابطالی تجربی بود بر تبلیغات خود خوارانگاران و تصور عوامی که ستایشگر فرهنگ‌های دیگر هستند.

۵) هرچه زمان بیشتری بگذرد، جامعه‌ی ایرانی در رویارویی با بیماری و همچنین ابداع نظام‌های اجتماعی نو چیره دست‌تر عمل خواهد کرد. اغلب این نکته را از یاد می‌برند (یا می‌کوشند نبینند) که جامعه‌ی ایرانی به شدت پویا و به شدت یادگیرنده است. یعنی، طی دهه‌های گذشته از تجربه‌های جمعی‌اش بسیار خوب تجربه‌اندوخته و الگوهای جمعی‌ای که ابداع می‌کند مدام پیچیده‌تر و کارآمدتر می‌شود. این که چند سال پیش رقصیدن چند بچه مدرسه‌ای با نگاهی امنیتی به بحرانی نامعقول بدل شود، و این که جریان فراگیر رقصیدن پس از آن بار دیگر در چنین شرایطی در بیمارستان‌ها خود را بازتولید کند، نمونه‌ای از پیچیدگی رفتارهای جمعی ایرانیان است. احتمالاً طی سال‌های آینده (به طور خاص، در سال ۱۳۹۹) این توانایی یادگیری و مهارت تدبیر جمعی عاملی حیاتی خواهد بود هنگام رویارویی با بحرانهای عمیق و ریشه‌داری که با بسامد و شدتی بیشتر

جامعه را درگیر خواهد کرد.

۶) آنچه که در قالب همه گیر شدن کروناویروس می بینیم، ترکیب سه عامل است:

الف) وجود بازارهای به اصطلاح «تر» برای فروش جانوران زنده ی وحشی در جاهایی مثل چین و هندوچین و آفریقا که دچار فقر خوراکی هستند، ب) درهم تنیدگی مسیرهای ارتباطی با خطوط هوایی، و پ) شهرنشینی چشمگیر که به تراکم چشمگیر ارتباطهای رودرروی مردم منتهی شده است.

هر سه عامل در سیر گسترش مدرنیته توسعه یافته اند و بنابراین طی سال های آینده موج هایی دیگر از بیماری های واگیردار خطرناک را خواهیم داشت. به احتمال زیاد، طی ده سال آینده دست کم یک (و چه بسا چندین) بیماری فراگیر که به شدت مرگبارتر از پاندمی امروزی باشد را در سطح جهان خواهیم داشت.

خلاصه آنکه کروناویروس احتمالاً خودش چیزهای زیادی را تغییر نخواهد داد. اما علامتی است که تغییراتی زیربنایی را نمایان می سازد.